

การเสริมสร้างศักยภาพนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ปลอดภัย : หมู่บ้านหม้อแกงทอง
Empowering Innovation of Non-toxic Products : Morkang-Thong Village

ธัญญพัทธ์ มุ่งพัฒนสุนทร

มหาวิทยาลัยพะเยา

Thanyapat Mungpattanasunthon

University of Phayao, Thailand

E-mail: aj.thanyapat@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างศักยภาพนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ปลอดภัย: หมู่บ้านหม้อแกงทอง” เป็นการศึกษาวิจัยและดำเนินโครงการพัฒนาชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลชุมชน ตลอดจนสำรวจความต้องการในการสร้างผลิตภัณฑ์แปรรูป และจัดกระบวนการฝึกอบรมแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน SDGs และหลัก 3P ตามแนวคิดการประกอบการทางสังคม เพื่อไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม แต่ก่อให้เกิดรายได้ การเก็บข้อมูลมีทั้งในรูปแบบเชิงคุณภาพและปริมาณ ด้วยการสำรวจ สังเกตการณ์ทั้งมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การระดมสมอง และการใช้แบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google Form กลุ่มตัวอย่างคือชาวบ้านหม้อแกงทอง เก็บในลักษณะเจาะจงกับผู้ที่สมัครใจในการให้สัมภาษณ์และมาเข้าร่วมกิจกรรมกับทางโครงการฯ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนา และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการจัดจำแนกข้อมูลตามหมวดหมู่ วิเคราะห์เนื้อหาข้อมูล และรายงานตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ จากการดำเนินการเก็บข้อมูลชุมชนและดำเนินโครงการฝึกอบรมแปรรูปผลิตภัณฑ์ปลอดภัยทั้งทางด้านอุปโภคและบริโภค จำนวน 2 กิจกรรม ได้นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ชุมชน 2 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ กลัวยอบเนยและกล้วยคลุกผงชีส และลูกประคบสมุนไพร ซึ่งวัตถุดิบพื้นฐานหลัก ๆ จะสามารถหาได้ในชุมชน ดังนั้นการลงทุนจึงต่ำมาก แต่ได้ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจและกำลังเป็นที่นิยมของตลาด โดยผลจากการสำรวจความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมฝึกอบรมผู้เข้าร่วมทุกคนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด และมากกับการจัดกิจกรรมฝึกอบรมฯ ทั้ง 2 ครั้ง

คำสำคัญ: การเสริมสร้างศักยภาพ; นวัตกรรม; ผลิตภัณฑ์ปลอดภัย; แปรรูปผลิตภัณฑ์; พัฒนาชุมชน

Abstracts

This study; " Empowering Innovation of non-toxic products: Morkang-Thong village" base on research and implementation of community development projects. The objectives of this study are 1) to collective community information and explore the need for creating processed products and 2) to organize a participatory operational training process under the SDGs Sustainable Development and 3P Principles on Social Entrepreneurship as a result does not cause any impact on society, community and environment but generate income. Data collection was conducted in both qualitative and quantitative formats with both participatory and non-participatory observations, in-depth interviews, focus group interviews, brainstorming and online questionnaires via Google Form. The sample group is Mor-kang Thong villager by purpose collecting with the volunteers who were interview and join the activities with the project. The quantitative data analyzed by descriptive statistics while the qualitative data was classified, analyzed data content and reported by the objective items. The results from collecting community data and conducting 2 training programs for non-toxic products generated in 2 community product innovations:1) baked banana with butter and banana with cheese powder and 2) herbal compress which the main basic ingredients from the community area. Therefore, the investment is very low, but the products are attractive and popular in the market. By virtue of the satisfaction survey in the training activities, all participants were satisfied at the highest level in both training activities.

Keywords: Empowerment; Innovation; Non-toxic Products; Processing products; Community Development

บทนำ

จากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฉบับที่ 1 – 6 (พ.ศ.2504 – 2534) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563 : ออนไลน์) ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจการเกษตรแบบพื้นบ้าน เข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมและการเกษตรเพื่ออุตสาหกรรมเพื่อรองรับการเปิดการค้าเสรีกับตลาดโลก โดยมีแนวความคิดการพัฒนาสังคมไทยที่เน้นแนวคิดภาวะความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและทันสมัยเป็นหลัก เป็นจุดให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่ยิ่งใหญ่หลายๆ อย่างกับสังคมไทยตามมาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของวิธีการเกษตรของเกษตรกรแต่เดิมที่เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน เหลือแล้วค่อยนำไปจำหน่ายสู่ชุมชน ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตมาเป็นผลิตเพื่อเน้นขาย และอุตสาหกรรม ทำให้หันมาใช้ตัวช่วยจำพวกสารเคมีที่มีสารพิษเจือปนอย่างผลิตภัณฑ์ยาปราบศัตรูพืช อาทิเช่น ยาฆ่าวัชพืช ยาฆ่าแมลง หรือสารเคมีที่ช่วยเร่งผลผลิตต่างๆ ในปริมาณมากอื่นๆ อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างเกษตรกรหรือผู้ค้ารายย่อย ที่ไม่สามารถนำผลิตภัณฑ์หรือผลผลิตแข่งขันทางการขายสู่ผู้ค้ารายใหญ่ได้ ถึงแม้ว่าในผู้ผลิตบางรายจะมีความรู้เข้าถึงในเรื่องของผลิตภัณฑ์ปลอดภัยก็ตาม แต่ก็ยังขาดความรู้ที่จะนำผลิตภัณฑ์ต่างๆ เหล่านั้นเข้าสู่ตลาดที่กว้างกว่าอย่างตลาดออนไลน์ที่ซึ่งในปัจจุบันเป็นแหล่งค้าขายที่มีผู้ขายผู้ซื้อเข้าไปจับจ่ายใช้สอยกันเป็นจำนวนมาก (bltbangkok.com, 2019,online ; Mahittivanicha N., 2019,online ; salika.co, 2019,online)

ในสภาพการณ์ปัจจุบันเราจะพบว่าปัญหาในเรื่องสุขภาพของคนในสังคมไทยแย่ง และสิ่งแวดล้อมก็เสื่อมโทรมลงไปมาก วิธีการผลิตแบบนี้ส่งผลกระทบต่อคน ชุมชน สังคม ในหลายๆ มิติ ไม่ว่าจะเป็น 1) ด้านสุขภาพอนามัยทั้งของผู้ผลิตที่ต้องเผชิญกับการได้รับสารพิษโดยตรงในขณะที่ผู้ใช้ และผู้บริโภคที่ได้รับสารพิษหรือสารเคมีที่ตกค้างจากการบริโภคสินค้าที่มีสิ่งเจือปนเหล่านี้เข้าไป 2) ด้านสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ และเสื่อมโทรม มีสารพิษตกค้างไม่ว่าจะเป็นบนพื้นที่การเกษตรอย่าง พื้นที่นา พื้นที่เพาะปลูกต่างๆ และส่งผลไปถึงสัตว์และสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในระบบนิเวศเหล่านี้ก็พลอยได้รับผลกระทบจากสารพิษตกค้างเหล่านี้ไปด้วย

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาตามมามากมาย จึงเกิดแนวคิดของการพัฒนาซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมาตามสหประชาชาติตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 (The Millennium Development Goals หรือ MDGs) เป้าหมายในการพัฒนาในขณะนั้นมีแนวคิดเพียง 8 ด้าน (Jeffrey, D. S., 2016 อ้างถึงใน สยาม อรุณศรีมรกต และยงยุทธ วัชรกุล, 2559 : 1-7) เช่น การขจัดความยากจน ความหิวโหย โรคภัยไข้เจ็บ ความเท่าเทียมกันทางด้านเพศ การเข้าถึงน้ำที่สะอาดและสุขาภิบาลที่ดี การลดการตายแรกเกิด การส่งเสริมสุขภาพของแม่ การเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นต้น และแนวทาง ดังกล่าวได้สิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 2015 (IIED; International Institute for Environment and Development, 2016 : online) อ้างถึงใน สยาม อรุณศรีมรกต และยงยุทธ วัชรกุล, 2559 : 1-7) องค์การสหประชาชาติจึงได้เสนอแนวคิดใหม่ในการพัฒนาโลกใบนี้หลังปี ค.ศ. 2015 (Post-2015 Development Agenda) โดยมีข้อกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ประการซึ่งจะนำไปใช้ในการพัฒนาโลกใบนี้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015 และให้เรียกว่า Sustainable Development Goals หรือ SDGs (David, G., 2013 อ้างถึงใน สยาม อรุณศรีมรกต และยงยุทธ วัชรกุล, 2559 : 1-7)

อีกทั้งในปัจจุบันกระแสการตื่นตัวเรื่องการผลิตสินค้าเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและผู้บริโภค นับได้ว่าเป็นสิ่งที่ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคในประเทศไทยได้ให้ความสนใจมากขึ้น เห็นจากกรมนานาชาติได้ออกฉลากสำหรับสินค้าเกษตรปลอดสารพิษ เช่น ผัก ผลไม้อนามัย รวมทั้งมีการรณรงค์ทั้งจากภาครัฐและเอกชนให้บริโภคสินค้าลักษณะนี้อย่างต่อเนื่องซึ่งสามารถสะท้อนออกมาจากปริมาณพื้นที่เพาะปลูกและมูลค่าการตลาดที่เพิ่มขึ้น (พันจิต ปิณฑะดิษ และคณะ, 2561 : 149-162)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการวิจัยในลักษณะวิจัยและพัฒนาเพื่อให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงในการรวมกลุ่มของคนในชุมชนหันมาให้ความสำคัญกับการบริโภคอุปโภคและผลิตสินค้าที่ปลอดสารพิษ เพื่อสร้างเสริมสุขภาพที่ดีให้กับคนในชุมชน และผู้บริโภคสินค้าของชุมชน และเป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับสภาพแวดล้อมของชุมชนในหลายๆ มิติ เพราะเมื่อสินค้าอุปโภคบริโภคที่ผลิตขึ้นมาจากสิ่งปลอดสารพิษเจือปน ก็จะส่งผลให้การตกค้างของสารพิษในธรรมชาติ และในสิ่งมีชีวิตน้อยลงอีกด้วย เป็นผลพลอยให้สุขภาพของคนในชุมชนจะมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเนื่องจากได้รับสารพิษน้อยลง อีกทั้งยังมีวัตถุประสงค์เพื่อการเสริมสร้างศักยภาพของผู้ผลิตรายย่อยในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการแปรรูป

ผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นการสร้างอาชีพเสริมและเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ตลอดจนเสริมสร้างความรู้ในการจัดจำหน่ายสินค้าออนไลน์เพื่อเกิดการกระจายสินค้าในวงกว้าง เพิ่มช่องทางในการหารายได้และแข่งขันกับผู้ค้าอื่นๆ นำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ผลิตหรือผู้ค้ารายย่อยกับรายใหญ่ๆ ได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทำการเก็บข้อมูล Village Profile ของชุมชนหม้อแกงทอง และสำรวจความต้องการผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตในชุมชน
2. เพื่อส่งเสริมสร้างศักยภาพคนในชุมชนหม้อแกงทองให้สามารถนวัตกรรมสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนปลอดภัยทั้งในด้านอุปโภคและบริโภค

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินโครงการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบ R & D (Research and Development) ในรูปแบบผสมผสาน (Mixed Method) คือ เริ่มการดำเนินงานด้วยกระบวนการวิจัย บนพื้นฐานการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในด้านต่าง ๆ ต่อจากนั้นดำเนินการจัดกระบวนการเพื่อพัฒนาคนในชุมชนโดยใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ เข้ามาจัดกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน หรือในทางวิชาการเรียกว่ากระบวนการ PAR (Participatory Action Research) พร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เข้าร่วม เพื่อออกแบบจัดกิจกรรมพัฒนาคนในชุมชน และทำการเก็บข้อมูลวัดประเมินผลผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยพื้นฐานการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยรายละเอียดระเบียบวิธีวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. **กลุ่มเป้าหมาย** คนในชุมชนหม้อแกงทอง ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยเฉพาะกลุ่มคนว่างงาน แม่บ้าน ผู้สูงอายุ และผู้ที่ต้องการมีรายได้เสริม กลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มสำหรับงานวิจัยขั้นนี้ ทำการสุ่มจากกลุ่มเป้าหมายในแบบเจาะจง (Purpose Sampling Group) จากคนในชุมชนที่มีความสมัครใจให้ข้อมูล และเข้าร่วมกิจกรรมกับทางโครงการ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่สมัครใจให้การสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นมีจำนวนทั้งหมด 40 คน และผู้สมัครใจเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมครั้งแรก มีจำนวน 22 คน ครั้งที่สองมีจำนวน 13 คน

2. **การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้** มีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายรูปแบบ โดยเรียงลำดับการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- 2.1 การเก็บข้อมูลเบื้องต้น ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้ได้แก่

1) การสำรวจ และสังเกตการณ์ (Observation) และจดบันทึก (Take note) เพื่อใช้ในการสำรวจพื้นที่ชุมชน ด้วยเครื่องมือการสำรวจชุมชน ได้แก่ การทำแผนที่ชุมชน สำรวจทรัพยากรในชุมชน ด้วย

2) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและคนในชุมชน ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แล้วทำการจัดบันทึกลงในแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติชุมชน ข้อมูลพื้นฐานชุมชน จำนวนประชากร การประกอบอาชีพ ภูมิถิ่นฤดูกาล และเทศกาลวันสำคัญ ประเพณีต่างๆ ในชุมชน

2.2 กระบวนการกลุ่มแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Process/Research) การจัดกระบวนการเพื่อถอดบทเรียนชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธี Focus Group หรือสัมภาษณ์กลุ่ม และ Brain Storming หรือการระดมความคิด เพื่อให้ได้ข้อมูลทรัพยากรในครัวเรือนและในชุมชน และความต้องการของคนในชุมชนเกี่ยวกับความรู้ที่ต้องการให้ผู้ดำเนินโครงการจัดกระบวนการอบรมความรู้ให้ ตลอดจนจัดกระบวนการให้ผู้เข้าร่วมหรือคนในชุมชนวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนด้วย SWOT Analysis โดยให้ผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์และช่วยอธิบายถึงการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน แล้วให้ผู้เข้าร่วมหรือคนในชุมชนตอบเป็นรายด้าน

2.3 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จากแบบสอบถามออนไลน์ (Online Questionnaires) โดยให้ตัวแทนผู้วิจัยสัมภาษณ์คนในชุมชนแล้วทำการลงคำตอบในแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google Form เพื่อทำการประเมินผลความคิดเห็นหรือความพึงพอใจ และข้อเสนอแนะหลังเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ในส่วนที่มีการเก็บข้อมูลด้วยการสำรวจ การสังเกตการณ์ทั้งแบบไม่มีส่วนร่วม และมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบมีโครงสร้าง โดยการประมวลผลข้อมูลที่เก็บมาได้แล้วรายงานผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้จากการจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Data Classification) และทำการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลที่ได้ (Content Analysis)

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) ในส่วนที่มีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามออนไลน์ (Online Questionnaires) แล้วนำไปวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ จำนวน ร้อยละ

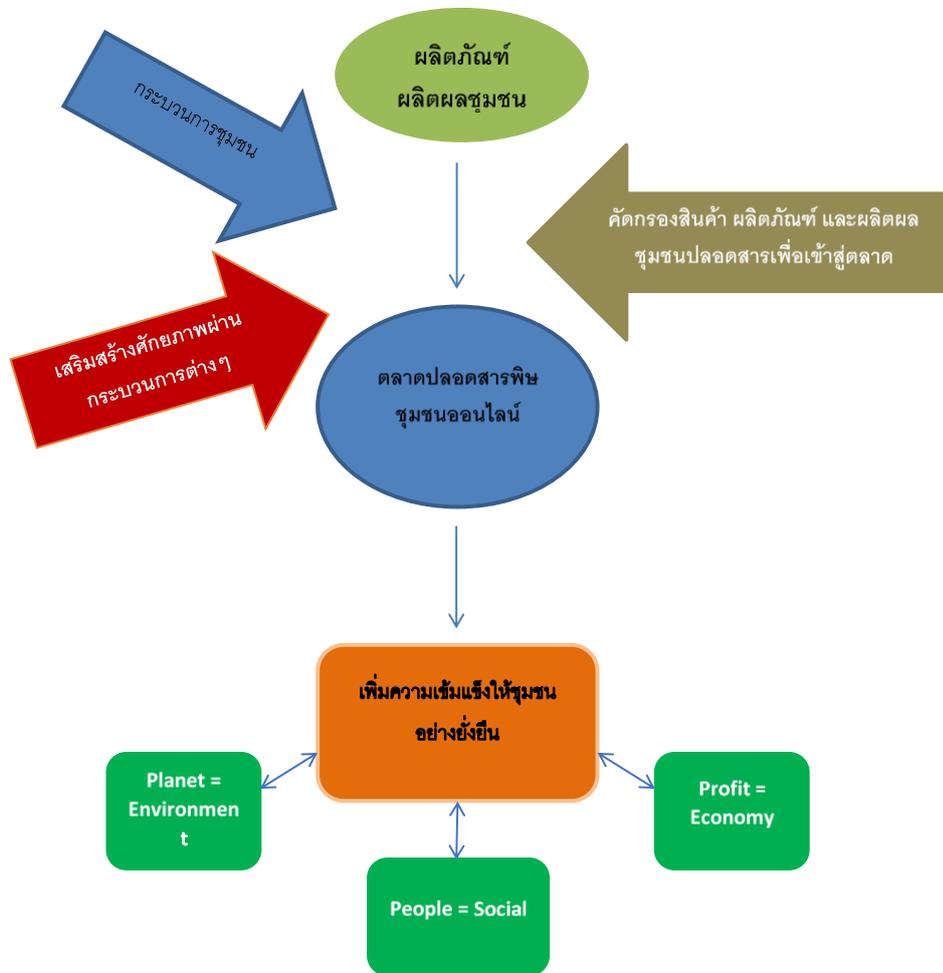
4. ขั้นตอนการดำเนินงาน

- 1) ลงพื้นที่เพื่อติดต่อประสานงานกับสมาชิกในชุมชนเพื่อการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม
- 2) จัดกิจกรรมถอดบทเรียนการเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องตลาดปลอดภัย พร้อมสรรหาแกนนำเพื่อช่วยเหลือในการติดต่อประสานงานและให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม
- 3) จัดอบรมให้ความรู้ และเสริมสร้างศักยภาพผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ปลอดภัย และอาหารปลอดภัย

- 4) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการทำตลาดออนไลน์และการทำการตลาดประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์
ปลอดสารของชุมชน
- 5) ติดตามประเมินผล
- 6) ประเมินผลเพื่อจัดทำสรุป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างศักยภาพนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ปลอดสาร: หมู่บ้านหม้อแกงทอง มีกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลตามกระบวนการที่ได้ออกแบบไว้ทำให้ทราบที่มาที่ไปของชื่อหมู่บ้าน “หม้อแกงทอง” เนื่องจากในสมัยก่อนที่มีศึกสงคราม และทหารมีการใช้เส้นทางและตั้งค่ายแรมในบริเวณริมแม่น้ำ เมื่อทหารต้องเดินทางต่อก็ได้ทิ้งอุปกรณ์ประกอบอาหารอย่างหม้อแกงซึ่งทำจากทองเหลืองไว้เป็นจำนวนมาก เมื่อชาวบ้านที่ผ่านไปมาพบเห็นจึงเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า “หม้อแกงทอง” เป็นชุมชนที่มีประชากรน้อย ไม่หนาแน่น คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีเพียงอาชีพหลักอาชีพเดียว ไม่ค่อยมีการประกอบอาชีพเสริม เมื่อหมดจากหน้าที่เป็นฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตก็จะว่างงานและขาดรายได้ และยังขาดการรวมกลุ่มเพื่อประกอบอาชีพเสริม พื้นที่ในชุมชนมีทรัพยากรที่หลากหลาย โดยเฉพาะพวกพืชผักสมุนไพรพื้นบ้านที่มีปลูกแทบทุกครัวเรือน มีผลไม้ประเภทกล้วย พักทอง และมะขามขึ้นอยู่ทั่วไปแทบทุก ๆ บ้าน มีแหล่งน้ำในชุมชน

ม.ค.=>ส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ และบุญข้าวใหม่	ก.พ.=>วันมาฆบูชา	มี.ค.=>บวชภาคฤดูร้อน	เม.ย.=>เทศกาลสงกรานต์
พ.ค.=>พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ	มิ.ย.=>อาสาฬหบูชา	ก.ค.=>เข้าพรรษา	ส.ค.=>วันแม่แห่งชาติ
ก.ย.=>ออกพรรษา	ต.ค.=>สลากภัต	พ.ย.=>วันลอยกระทง	ธ.ค.=>วันพ่อแห่งชาติ

แผนภาพที่ 3 แสดงปฏิทินงานพิธีการและประเพณีประจำปีของหมู่บ้านหม้อแกงทองในแต่ละเดือน

การถอดบทเรียนชุมชนทำให้ได้ทราบถึงความต้องการของคนในชุมชนว่ามีความต้องการที่จะนำทรัพยากรในชุมชนมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใดบ้าง โดยที่สนใจส่วนใหญ่ จะเป็นของทานได้ กับพวกของที่สามารถผลิตได้จากพืชผักหรือสมุนไพรพื้นบ้าน และในส่วนของกรวิเคราะห์ SWOT Analysis ทำให้เห็นถึง 1) จุดแข็งของชุมชนคือ มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย 2) จุดอ่อน คือ รวมกลุ่มหรือรวมตัวกันได้ยาก เพราะว่างไม่ตรงกัน พื้นที่หมู่บ้านห่างไกลจากตัวเมือง ขาดโอกาสในการกระจายสินค้า และในบางฤดูกาลฝนแล้ง ทำให้ขาดแคลนน้ำทำการเกษตร 3) โอกาส ผลผลิตที่มีมากในชุมชนทั้งเกิดขึ้นเองและปลูกในครัวเรือนมีมากและหลากหลายสามารถพัฒนาไปสู่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์แปรรูปได้หลากหลาย 4) อุปสรรค ที่คนในชุมชน

มองว่าทำให้ทุกอย่างทำได้ยากและไม่สำเร็จ คือ ขาดเงินทุน ขาดอุปกรณ์ เวลาว่างไม่ตรงกันทำให้รวมกลุ่มได้ยาก

ผลการประเมินความพึงพอใจของคนในชุมชนหม้อแกงทองที่ได้มาเข้าร่วมกิจกรรมอบรมความรู้เชิงปฏิบัติการกับทางโครงการนั้น จากการวัดผลประมวลผลด้วยแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google Form ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการจัดงาน ความรู้ที่ได้ และความตั้งใจในความรู้ไปใช้จริงจากการฝึกอบรมในระดับมากที่สุด และมากในทุกข้อคำถาม และข้อเสนอแนะที่ได้ส่วนใหญ่จะเสนอว่า อยากให้มีการจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แบบนี้เป็นประจำและสม่ำเสมอ เพราะได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ อีกทั้งความรู้เหล่านี้สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริง ทำให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง

จากการดำเนินการจัดกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยให้ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการปฏิบัติเสริมทักษะความรู้ในทุกขั้นตอนในทั้ง 2 กิจกรรม คือ การอบรมแปรรูปผลิตภัณฑ์ในด้านบริโภค: กลัวยหรือฟักทองอบเนย และการอบรมแปรรูปผลิตภัณฑ์ในด้านอุปโภค: ลูกประคบสมุนไพร ทำให้เกิด

1. ผลผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชน

- 1) ผลิตภัณฑ์แปรรูป จำนวน 2 ประเภท 1.1) บริโภค ได้แก่ กลัวยอบเนย กลัวยปรุงรสผงซีส และ
- 1.2) อุปโภค ได้แก่ ลูกประคบสมุนไพร
- 2) นวัตกรรมชุมชน ผู้เข้าร่วมที่ผ่านการฝึกอบรมทั้ง 2 ครั้ง จำนวนอย่างน้อย 15 คน

แผนภาพที่ 4 และ 5 กลัวยอบเนยและกลัวยคลุกซีสในรูปแบบต่าง ๆ

แผนภาพที่ 6 และ 7 สมุนไพรที่ใช้ทำลูกประคบ และลูกประคบที่ทำสำเร็จ

2. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตั้งแต่เริ่มกระบวนการถอดบทเรียนชุมชนในเรื่องข้อมูลชุมชน ทนในด้านต่าง ๆ ของชุมชน จนกระทั่งได้หัวข้อกิจกรรมฝึกอบรมที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างทุนที่มีอยู่กับความต้องการของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของทุนทรัพยากรธรรมชาติที่ตนเองมีอยู่ในชุมชน และในครัวเรือนว่าสามารถนำไปแปรรูปเพื่อทานและใช้ประโยชน์ได้มากกว่าที่เคยทำมา อีกทั้งเมื่อมีเหลือจำนวนมากก็สามารถแปรรูปเพื่อจำหน่ายได้อีกด้วย ทำให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกในการรักและอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่มากขึ้น เนื่องจากเห็นความสำคัญในการนำไปใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย

3. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน

จากการดำเนินโครงการนี้ตั้งแต่ช่วงต้นปี 2563 จนกระทั่งต้นปี 2564 ทำให้ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชน และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เริ่มให้ความสนใจในการที่จะพัฒนาตนเองและชุมชน มองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพเสริม และการรวมกลุ่มกันเพื่อหารายได้เสริม การเห็นถึงความสำคัญที่ว่า การจะทำสิ่งใดถ้าหากรวมตัวหรือรวมกลุ่มกันก็สามารถที่จะประสบความสำเร็จได้มากกว่า ดังนั้นการดำเนินโครงการวิจัยและพัฒนาในครั้งนี้จึงถือได้ว่าเป็นจุดเล็ก ๆ จุดหนึ่งที่ช่วยจุดประกายคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มให้ความสนใจ และมีกำลังใจที่อยากจะพัฒนาเปลี่ยนแปลงชุมชนหม้อแกงทองให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนยิ่ง ๆ ขึ้นไป

สัญลักษณ์แห่งความสำเร็จ (Signature Product) ในการทำวิจัยและพัฒนาชุมชนหม้อแกงทองที่เกิดขึ้นนั้น คือ ผลิตภัณฑ์ปลอดสารที่ได้จากการที่คนในชุมชนร่วมกันช่วยคิดมาจากทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ทั้งอุปโภคบริโภคที่สามารถใช้หรือทานเอง หรือขายเพื่อเป็นการสร้างรายได้เสริมได้ โดยทั้งนี้ คนในชุมชนจะได้เรียนรู้ช่องทางการขายสินค้าออนไลน์เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางในการจัดจำหน่ายและลดการแข่งขันในพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาในการวิจัยและพัฒนาเรื่อง “การเสริมสร้างศักยภาพนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ปลอดสาร: หมูบ้านหม้อแกงทอง” พบว่า คนในชุมชนหม้อแกงทองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม มีอาชีพหลักเพียงอาชีพเดียว เมื่อว่างจากฤดูการเก็บเกี่ยวก็ไม่ได้ประกอบอาชีพเสริมอะไร และขาดความรู้ในเรื่องนี้ ในชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายโดยเฉพาะพวกพืชผักสวนครัว และสมุนไพร อาสาสมัครส่วนใหญ่มีความต้องการในการอบรมความรู้เพิ่มเติมในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวมีคล้ายคลึงกับงานของ นิชกานต์ บัวอินทร์ และคณะ (2559 : 193-212) ที่ทำการศึกษารื่อง การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยแผนแม่บทชุมชนบ้านชายวัด ตำบล เสวียด อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกร ปัญหาที่พบส่วนใหญ่เกิดจากการได้รับผลผลิตไม่ค่อยดี และขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร คนในชุมชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ในเรื่องการประกอบอาชีพเสริม ไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน และขาดจิตสำนึกร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตพนธ์ ชุมเขต (2560 : ออนไลน์) เรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ผลิตภัณฑ์ในชุมชนส่วนใหญ่ผลิตมาจากวัสดุในท้องถิ่น และหนึ่งแนวทางในการพัฒนาคือ การให้ความรู้กับคนในชุมชนด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์

การดำเนินโครงการตามวัตถุประสงค์ข้อที่สองของงานวิจัยชิ้นนี้ได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชนเบื้องต้น และความต้องการของชุมชนตามวัตถุประสงค์ข้อแรกมาออกแบบเป็นกิจกรรมพัฒนาความรู้และทักษะเพื่อสร้างอาชีพและรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนหม้อแกงทอง เป็นกระบวนการวิจัยและพัฒนาที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงพร ภูษะภา (2559 : 116-145) เรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านวิทยาศาสตร์สู่การเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้มาตรฐาน : กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า กระบวนการศึกษาวิจัยในงานชิ้นนี้เริ่มตั้งแต่ศึกษาข้อมูลชุมชนเบื้องต้นรวมถึงศักยภาพชุมชน ตลอดจนวางแผนการพัฒนาความรู้และจัดกิจกรรมฝึกอบรม และดำเนินการฝึกอบรมพัฒนาคนในชุมชนแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้คนในชุมชนสามารถสร้างรายได้เสริม และขจัดความยากจนของคนในชุมชนต่อไป ทั้งนี้ในการดำเนินการเน้นการนำภูมิปัญญาและทุนในชุมชนมาใช้เป็นหลัก ซึ่งจากผลที่กล่าวมานั้น มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของผู้เขียนในทั้งสองวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งเอาไว้

จากผลที่คล้ายคลึงกันที่กล่าวมาข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่าหลักสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถมีศักยภาพในการที่จะเสริมสร้างอาชีพเสริมและมีรายได้เพิ่มจากการประกอบอาชีพหลักอย่างเกษตรกรรมนั้น ต้องอาศัยการรวมกลุ่มของคนในชุมชน มีผู้นำที่เข้มแข็งและสามารถผูกมัดจิตใจความสามัคคีของคนในชุมชน เข้าร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันได้ เนื่องจากการสร้างหรือผลิตสินค้าแปรรูปต่าง ๆ จำเป็นต้องอาศัยการประกอบในรูปแบบของวิสาหกิจหรือการรวมกลุ่มธุรกิจเพื่อช่วยเหลือกันในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การผลิตถึงการจัดจำหน่ายเพื่อลดการแข่งขันกันเองในชุมชน และการมีกำลังที่จะนำไปขายนอกพื้นที่ หรือทำการขายออนไลน์ได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การวิจัยและดำเนินโครงการพัฒนาในครั้งนี้จัดทำภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนายั่งยืนตามหลัก SDGs และแนวคิด 3P ของการประกอบการทางสังคมดังกรอบแนวคิดที่ได้สร้างไว้ในบทที่ 2 ซึ่งผลจากการดำเนินการวิจัยและจัดกิจกรรมนั้นเริ่มตั้งแต่กระบวนการสำรวจทุนชุมชนที่มีอยู่ทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรในครัวเรือน ประวัติความเป็นมา ประชากรและการประกอบอาชีพ ตลอดจนกฎหมายปัญหาที่มีอยู่ในชุมชน เมื่อได้ข้อมูลชุมชนครบทุกด้านตามที่ต้องการแล้วจึงมาออกแบบกิจกรรมการพัฒนาภายใต้ความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก และที่สำคัญไม่ลืมคำนึงถึงเรื่องผลกระทบทางสังคม และสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาที่ทีมผู้วิจัยเข้าไปช่วยฝึกอบรมและดำเนินการร่วมกับคนในชุมชน ดังนั้นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการจึงออกมาในรูปแบบการฝึกอบรมเสริมสร้างวิชาชีพรองในด้านการแปรรูปผลิตผลที่มีอยู่มากในชุมชน โดยผลิตผลเหล่านี้เป็นผลิตผลที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือปลูกเพื่อทานในครัวเรือนเป็นหลัก จึงปลอดภัยจากสารพิษต่าง ๆ ที่จะไปทำให้เป็นพิษต่อทั้งสิ่งแวดล้อมและต่อผู้คนที่รับประทานหรือใช้ผลิตผลเหล่านั้น เพราะฉะนั้นผลิตภัณฑ์แปรรูปที่เกิดขึ้นก็ปลอดภัยและปลอดภัยต่อทั้งสิ่งแวดล้อม และผู้คนที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำเช่นเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาและดำเนินโครงการพัฒนา

ชุมชนหม้อแกงทองเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรในครัวเรือนที่หลากหลาย โดยเฉพาะพวกพืช ผักสวนครัว ผลไม้ที่มีทุกฤดูกาล มีปริมาณมากพอที่จะทำการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจัดจำหน่าย แต่ยังขาดโอกาสในการได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานต่าง ๆ ดังนั้นทางผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่าถ้าหากหน่วยงานที่สนใจดำเนินโครงการพัฒนาในพื้นที่ชุมชนหม้อแกงทองให้พิจารณาโครงการในลักษณะการฝึกอบรมให้ความรู้ในการประกอบอาชีพเสริม โดยเฉพาะการแปรรูปผลิตผลที่มีจำนวนมากอยู่ในชุมชน แล้วทำการส่งเสริมสนับสนุนในการรวมตัวกันเพื่อจัดจำหน่าย ตลอดจนการช่วยสอนการทำตลาด การทำประชาสัมพันธ์ และการจัดจำหน่ายในช่องทางที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง จะทำให้คนในชุมชนทั้งที่ว่างงาน และอยากมีอาชีพเสริมสามารถมีรายได้เสริมจากการส่งเสริมฝึกอบรมความรู้เหล่านี้ได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาและดำเนินโครงการพัฒนาในครั้งต่อไป

สำหรับผู้สนใจทำการวิจัยและพัฒนาในลักษณะใกล้เคียงกับโครงการวิจัยนี้ ทางผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าอยากให้พิจารณาชุมชนที่ยังไม่มีหน่วยงานเข้าไปพัฒนามากนัก แต่เน้นชุมชนที่ชาวบ้านหรือคนในชุมชนมีความสนใจอยากได้ความรู้ในการไปสร้างอาชีพเสริมเพื่อหารายได้เพิ่ม หรือเพื่อแก้ปัญหาในช่วงที่ว่างจากงานประจำ หรือช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว จะทำให้ชุมชนที่ถูกลืมมองข้าม และขาดคนให้ความสนใจได้รับการพัฒนาที่ทั่วถึงและเท่าเทียม เตรียมความพร้อมในการพัฒนาตนเองและสามารถปรับเปลี่ยนชุมชนของตนเองให้ลดความเหลื่อมล้ำเมื่อเทียบกับชุมชนที่มีแต่คนให้ความสนใจไปพัฒนาได้

เอกสารอ้างอิง

- จิตพนธ์ ชุมเกต. (2560). การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 18 มกราคม 2564. แหล่งที่มา: https://www.mis.ms.su.ac.th/MISMS01/PDF03/132_20190626_.pdf
- ดวงพร ภูพะกา. (2559). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านวิทยาศาสตร์สู่การเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้มาตรฐาน : กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 8 (1), 116–145.
- ณิกานต์ บัวอินทร์, ภมรรัตน์ สุธรรม และ สมคิด รัตนพันธ์. (2559). การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยแผนแม่บทชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวียด อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 3 (2), 193–212.
- พนชิต ปิณฑะดิษ และคณะ. (2561). ความเต็มใจจ่ายและปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อข้าวปลอดภัย. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 6 (1), 149–162.
- สยาม อรุณศรีมรกต และยงยุทธ วัชรกุล. (2559). เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ประการของสหประชาชาติเพื่อโลกอนาคต. *วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย*, 11 (3), 1–7.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – 6. *ออนไลน์*. สืบค้นวันที่ 28 ธันวาคม 2563. แหล่งที่มา: https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/main.php?filename=develop_issue
- BLTBangkok.com. (2019). สสำรวจเผยคนไทยชอบออนไลน์สูงเป็นอันดับ 3 ของโลก. *ออนไลน์*. สืบค้นวันที่ 9 มกราคม 2564. แหล่งที่มา : <https://www.bltbangkok.com/bangkok-update/4774/>
- Mahittivanicha, N. (2019). สถิติ E-Commerce ไทยปี 2019 โดย Priceza.com. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 8 ตุลาคม 2561. แหล่งที่มา : <https://www.twfdigital.com/blog/2019/11/thailand-e-commerce-stats-2019-by-priceza/>

- Salika.com. (2019). เจาะพฤติกรรมคนไทย ‘ช้อปออนไลน์’ ไม่แพ้ชาติใดในโลก ต้นธุรกิจอีคอมเมิร์ซไทย โตเป็นอันดับ 3 ของโลก. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 8 ตุลาคม 2561. แหล่งที่มา: <https://www.salika.co/2019/04/13/thailand-shop-online-trend-2019/>
- Jeffrey, D. S. (2016). From millennium development goals to sustainable development goals. *Online*. Retrieved October 8, 2018. from: [www.thelancet.com/journals/lancet/article/P11801406736\(12\)60615-0/fulltext](http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/P11801406736(12)60615-0/fulltext).
- IIED (International Institute for Environment and Development). (2016). The green climate fund accreditation process: Barrier or opportunity, sustainable development goals (SDGs) and post-2015 agenda. *Online*. Retrieved October 8, 2018. from : www.iied.org
- David, G. (2013). Policy: Sustainable development goals for people and planet. *Online*. Retrieved October 8, 2018. from : www.iied.org